

AlbiiL Škrinjar

MOLITVA, AGONIJA I KUŠNJA BOGOCOVJEKA (prema Heb)

U poslanici Hebrejima koja nam dubokom teologijom predstavlja Isusa kao velikog svećenika, također kao žrtvu, koji je kao žrtva podnio za naše grijehе teške patnje i jezovitu smrt na križu, u toj poslanici čitamo u 5, 7 potresne riječi o Isusu: »On je u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje Onome koji ga je mogao spasiti od smrti. I bi uslišan zbog svoje predanosti.« Teške su to riječi, pregnantne, ali, na žalost, izložene različitim tumačenjima. U navedenom prijevodu (od Dude-Fučaka) prigovorit će tko trajnom obliku glagola *prikazivao*. U izvorniku stoji aorist, koji obično označuje svršenu radnju. Ali nas gramatičari upozoravaju da postoji efektivni aorist za završetak radnje koja je dugo trajala. Postoji i kompleksivni aorist koji dulju ili opetovanu radnju označuje kao cjelinu.⁷ A. Feuillet smatra da je pisac poslanice imao pred očima samo jedan događaj iz Isusova života, njegovu smrtnu borbu u Getsemaniju.⁸ Za jedan događaj lakše se poslužio aoristom. Velim događaj, jer smatram povijesnim izvještajem što nam kažu sinoptici i što nam kaže autor poslanice.⁹

Isusovi vapaji (Heb 5, 1)

Aluzija na Getsemani veoma je vjerojatna u Heb 5, 7, ali, po mom uvjerenju, uz druge Isusove agonije. Jedna od njih dulje se vukla kroz, Isusov život. Ona agonija o kojoj piše sv. Luka. Isusove su to riječi: »Krstom mi se krstiti, a kakve li muke za me, dok se to ne izvrši (Lk 12, 50). Trajni Isusov Getsemani! A kad je u noći svoje muke došao u vi't Getsemani, je li tamo snažno vikao? — kao što čitamo u Heb 5, 7: *metà kraugès ischyràs*. Ima jakih razloga za to da je njegova molitva

• BLASS — DEBRUNNER, *Grammaticle des neidest. Griechliiscli*, Göttingen 1965, 318, 1; 332.
- A. FEUILLET, *L'évocation de l'agonie de Gethséniani dans l'épître aux Hébreux* (5, 7—8), *EspVie* 1976, 5, 49—53. Tanko i C. SPICQ, *L'épître aux Hébreux II*, Paris 1953, 105 si.
= R. BULTMANN: odlomak o Getsemaniju posve je legendarnog značaja, *GTS* 288.

bila tiša. Da riješe teškoću, neki tumači misle da su glagoli u Heb 5, 7 uzeti iz starozavjetnih psalama, gdje pravednik ili narod u zdvojnim prilikama dirljivo plače, osobito iz PS 22, koji se već u Pracrkvi primjenjivao na Krista.⁴ Posuđene glagole možemo onda slobodnije tumačiti, silne vapaje ne toliko o usmenim vapajima koliko o potresnim izljevima srca. Pisac poslanice vjerojatnije je mislio na silne vapaje na Golgoti. Isus je na križu uzviknuo jakim glasom: »Bože moj. Bože moj, zašto si me ostavio« (Mt 27, 46; Mk 15, 34). To su početne riječi Ps 22, koji je psalam teške muke, ali i uzornog pouzdanja, nipošto teškog očaja.

Možda Isus nije samo intonirao taj psalam, nego se dalje molio riječima psalma i tako molio svoj ofertorij, prema Heb 5, 7. Još lakše shvaćamo kao Isusov ofertorij zadnje riječi koje je izustio umirući na križu: »Oče, u tvoje ruke predajem svoj duh« (Lk 23, 46; Mt 27, 50; Mk 15, 37). Opet jakim glasom. Ipak se pisac poslanice izražava još jače. Blaži je izraz sinoptika »jakim glasom«, ne »silnim vapajem«. Potenciranje se osjeća i u gradaciji *molitva, usrdna prošnja, suze*. Pojačanim izražavanjem ističe se u poslanici strahota Isusove patnje, a strahotom patnje Isusova solidarnost s trpećim čovječanstvom.

»I bi uslišan zbog svoje predanosti« (Heb 5, 7b)

Isus je već na Cvjetnicu vapio iz svoje unutrašnje tjeskobe pred smrću (Iv 12, 27–30). Nekim je egzegetima Ivanov odlomak posebna verzija agonije u Getsemaniju.⁵ No budući da su detalji s jedne i s druge strane odviše razhčiti, ja to ne mogu vjerovati. Na Heb 5, 7 podsjećaju nas kod Ivana najviše Isusove riječi »Duša mi je sada potresena«. Riječima je izražena jaka unutrašnja tjeskoba. Tako potresen Isus se pita što da kaže. Zar da moli Oca neka ga izbavi iz mučnog časa, časa smrti? Radije se moli: »Oče, proslavi ime svoje«. Odgovor je s neba: »Proslavio sam i opet ću proslaviti« (Iv 12, 27 sL). Kod Ivana nismo u neprilici od čega je Isus bio izbavljen, kako je njegova molitva bila uslišana. Već u uzdignuću na križ bila je proslava Isusova, bila je prvi stupanj u proslavu nebesku.

Više u duhu poslanice Hebrejima mogli bismo shvatiti Ivanov tekst kad bismo u Isusovoj molitvi mogli razabrati još nešto svećeničko, žrtveno. Mislim da možemo. Iz drugih Ivanovih tekstova jasno slijedi da je Isus smatrao svoju smrt žrtvom. Jasno je to iz njegove svećeničke molitve, jasno također iz njegova euharistijskoga govora Iv 6, 51–59. Po židovskom shvaćanju Bog se najviše proslavlja u mučeničkoj smrti. Mučeničku smrt shvaćali su kao žrtvu. U progonima makabejskog doba Eleazar se molio da Bog njegovom mučeničkom smrću očisti njegove sunarodnjake od grijeha, da njegov život uzme kao zadovoljštinu za njihov (2 Mak 6, 29). Kod Židova je bio običaj da se u patnjama mole *"ni kappard = nek budem ja zadovoljština* (za grijehе drugih)!«

⁴ Usp. M. DIBELIUS, *Die Formgeschichte des Evangeliums*, Berlin 1967, 213 sl.

⁵ Usp. A. FEUILLET, *Introduction à la Bible II*, Desclée 1959, str. 664.

« STRACK — B. III, 261.

Veza poslanice Hebrejima s Ivanovim tekstom vodi nas do posebnog shvaćanja ushšjenja u Heb 5, 7. Bog je Isusa uslišio ukoliko ga je proslavio uzdignuta na križ i doveo u slavu nebesku. Nije ga ostavio u smrti, već ga je uskrsnućem izbavio iz smrti, *ek thandtu*. Na takvo ushšjenje mislili su već crkveni oci, a misle i neki moderni egzegeti." Ako je piscu poslanice bila na pameti samo Isusova molitva da ga Bog spasi od smrti, molitva nije bila uslišana. Ali i prema sinopticima Isus se nije samo za to molio. Njegova je molitva imala dva dijela. U drugom dijelu Isus se molio: »Ali ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti... budi volja tvoja« (Mt 26, 39—44 par.). U tom drugom dijelu prikazanje je bilo žrtveno, primljeno i ushšano od Boga. Istinite su riječi poslanice: »I bio je uslišan zbog strahopoštovanja, zbog predanosti, *ap6 tes etdabeias*.

Imenica *etddbeia* ima više značenja. Grupa *fiQ XTX* znači u NZ uvijek isto: strahopoštovanje, respekt pred Bogom, pred njegovom svetom voljom. Zašto ne u tekstu poslanice? Mora biti i tu, jer se lijepo slaže sa svećeničkim, žrtvenim duhom r. 7. Glagol *prosphero* (prikazem), koji se i drugdje u poslanici često upotrebljava, uzet je svuda iz žrtvene terminologije. Tako je Isus samoga sebe prikazao (9, 14; 10, 10). Da je u r. 7 govor o Isusu kao svećeniku, jasno slijedi iz čitavog konteksta (5, 1—10). Najprije nam se prikazuje općenito svećenik kao čovjek koji se postavlja za druge, kao posrednik između Boga i ljudi, da prinosi darove i žrtve za grijeh (r. 1). Zatim se opisuje služba starozavjetnog velikog svećenika (r. 2—3). Da bude svećenik i posrednik, on tu čast ne može sam sebi prisvajati već mora biti pozvan kao Aron (r. 4). Slijedi primjena na Isusa. On nije sam sebe proslavio da bude veliki svećenik nego mu je tu čast dodijelio onaj koji mu je rekao: »Ti si moj Sin, danas sam te rodio« (r. 5; Ps 2, 7). Još se dodaju riječi kojima se Bog zakleo: »Dovijeka ti si svećenik po redu Melkisedekovu (r. 6; Ps 110, 8). O tom velikom svećeniku Isusu vrijede riječi r. 7, koje su predmet naše posebne egzegeze.

Iza r. 7 sveti pisac još dublje raspravlja o Isusu kao svećeniku. Premda Sin Božji, trpio je i trpeći iskusio što znači biti poslušan. Tako može suosjećati sa svojom subraćom, vjernicima (usp. r. 2). I usavršio se kao svećenik, prema liturgijskom značenju izraza *teleiotheis*, te postao svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja (r. 9). Odlomak se ponovno završava izjavom da je Isus bio proglašen velikim svećenikom navijeke po redu Melkisedekovu. U takvom kontekstu, eminentno svećeničkom, riječ *euldbeia* prevodi se najprikladnije hrvatskim izrazom *strahopoštovanje*, predanost u volju Oca koji hoće da Isus umre za naše grijeh, da sebe uskrsnućem proslavi i da nas spasi. Tu predanost Isus je izrazio na Maslinskoj gori riječima: »Ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti.«

¹ Usp. E. RASCO, *La oración sacerdotal de Cristo en la tierra según Hebr. 5, 7*, G 1962, 4, 744—750. Od modernih osobito J. JEREMIAS, *Hebräer 5, 7—10, Abba*, Göttingen 1966, 319—323. Pristaje C. SPICQ, o. c., 117.

⁸ K. WEISS, *ThWbNT IX*, 69 sl.

• G. DELLING, *ThWbNT VIII*, 83—85; H. STRATHMANN, *Der Brief an die Hebräer*, NDT 4, 100.

Njegovo žrtveno prikazanje prima u Heb 10, 5–7 veoma svečan izražaj: »On, ulazeći u svijet, veli: Žrtva i prinos ne mile ti se, nego si mi tijelo pripravio; paljenice i okajnice ne sviđaju ti se. Tada rekoh: Evo dolćizim. U svitku knjige piše za mene da vršim. Bože, volju tvoju« (usp. Ps 40 (39) 7–9). Tako govori Krist ulazeći u svijet, ali ne samo ulazeći nego od početka dalje, kroz ćitav svoj život, u dane svog zemaljskoga života, suprotstavljajući žrtvu svoga tijela, samoga sebe, starozavjetnim žrtvama. Divna *euldbeia*, o kojoj ćitamo u Heb 5, 7! Pisac poslanice Hebrejima citira iz LXX »tijelo si mi pripravio«, dok u hebrejskom izvorniku stoji »uši si mi probušio«, tj. otvorio za slušanje i posluh. Jaći je u tome naglasak na poslušnosti koju Sin Božji, ulazeći u svijet, nije naućio, ali ju je kao Sin Božji, jednak Ocu, savršeno razumio.

U egzegezi Heb 5, 1–10 pojavila se sentencija da se pisac poslanice poslužio starijim liturgijskim kristološkim himnom. Io Meni se ćini da se taj odlomak tako istiće bitnom srodnošću s teologijom ćitave poslanice o Kristu velikom svećeniku, o njemu kao žrtvi, o njegovoj suosjećajnoj solidarnosti s trpećim vjernicima da volim razlagati odlomak prema ćitavoj poslanici nego prema nekoj starijoj kristologiji. Th. Lescow rekonstruira taj problematićni kristološki himan, tobožnju podlogu autoru poslanice, ali bez nekih specifićnih svećenićkih elemenata poslanice. Mi se drćimo tih elemenata, koji su bitni u odlomku.

Uslišan (i spašen) od smrtnoga straha?

Dva velikana protestantske liberalne egzegeze, A. v. Harnack i R. Bultmann, ustvrdili su oćitu kontradikciju izmeću Heb 5, 7 i Isusove molitve na Maslinskoj gori. Kao da se Isus tamo molio samo da bude spašen od smrti ili od smrtnoga straha, što se nije dogodilo. Nije bio uslišan. Dosljedno se tekst u 5, 7 mora ispraviti: »nije bio uslišan.« Postupak tih dvaju egzegeta nalići na postupak Aleksandra Vel. pred gordijskim ćvorom. Loš postupak u znanosti. Sentencija navedenih egzegeta sada se općenito zabacuje.

Unatoć tome prilićan broj tumaća prihvaća prijevod prema kojem je Isus zbilja bio osloboćen od smrtnoga straha. Takav je stari latinski prijevod, stariji od sv. Jeronima: »exauditus est a metu«. Prijevod su prihvatili neki stari tumaći, npr. sv. Ambrozije i neki ugledni modemi, npr. O. Cullmann, koji se usućuje tvrditi da ćitav kontekst poslanice Hebrejima ide u prilog tom prijevodu. ia Valja ipak priznati da *euldbeia* moće znaćiti i pravi strah, kao što i u pojmu straha Božjega u Sv. pismu moće biti sadržan pravi strah pred sudom Božjim, moće biti sadržano tek strahopoštovanje pred Bogom. Istina je takoder da se prijedlog

¹« Usp. A. FEUILLEI, *A. C.*, 51, b. 3: citiraju se G. SCHILLE, G. FRIEDRICH, E. BRANDENBURGER. Osim njih pisao je o tobožnjem himnu TH. LESCOW, *Jesus in Gethsemane und im Hebräerbrief*, *ZNW* 1967, 215–239. Prema Friedrichu sveti je pisac mnogo dodao himnu, nešto i prema Lescowu.

² R. BULTMANN in *ThWbNT* II, 750 sl.

³ O. CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1966, 96.

apó (= *od*) pred imenicom *etddbeia* lakše prevodi *od* straha, nego *zbog* strahopoštovanja. Ali je teško vidjeti kako je Isus u svojim mukama bio oslobođen od smrtnoga straha. Anđeo je Isusa u agoniji krijepio; ne vidi se da ga je od agonije oslobodio. Još na križu Isus je očitovao koliko trpi u svojoj duši.

Ipak Andriessen ostaje kod starog latinskog prijevoda,¹¹¹ ali tako da prijedlogu *apó* daje vremensko značenje: «Exaucé après avoir enduré l'angoisse» — uslišan pošto je podnio tjeskobu. Za vremensko značenje prijedloga *apó* on navodi više primjera iz grčke literature (289 sl.). Iz toga ipak ne slijedi da je konstrukcija u grčkom stilu lijepa, a autor poslanice Hebrejima piše elegantnim grčkim stilom. S vremenskim značenjem prijedloga značenje bi moglo biti da je Isus bio oslobođen od smrtnoga straha istom u slavi nebeskoj. Ali je nespretno rečeno i to da je Isus bio »uslišan od straha«. Moramo popuniti: uslišan i oslobođen. Nas najviše odvraća od prijevoda »uslišan od straha« to što u tome nema ništa soteriološko. A svršetak odlomka kulminira u konstataciji da nam je Isus začetnik vječnoga spasenja (r. 9) i to baš kao svećenik (r. 10). Iz istog prijevoda iščezava i solidarnost velikog svećenika Isusa s vjernicima koji trpe, tako tipična za poslanicu Hebrejima." Dok motrimo razilaženja komentatora, osjećamo kako svaka sentencija trpi od svojih teškoća, ali, po mojem uvjerenju, najmanje ona koja prevodi u r. 7: »Bio je uslišan zbog svoje predanosti (strahopoštovanja)«. To je sentencija većine katolika.

»/ *premda je Sin, iz onoga što preirpi,*
nauči (ématlien) poslušnost« (r. 8)

S navedenim prijevodom r. 7 najlakše prelazimo u redak osmi. Harnack je svojim prijevodom i svojom korekturom povezao prve riječi r. 8 sa zadnjim riječima sedmoga retka: »Nije bio uslišan premda je Sin.« Takvo povezivanje bilo mu je glavni razlog za poricanje uslišenja. Tvrdio je veoma samosvjesno da ovisna rečenica s *kaiper* (*premda*) ne može stajati pred glavnom rečenicom. J. Jeremias dokazao mu je protivno te iz same LXX naveo mnogo primjera. is Smijemo, dakle, pa i moramo, bez najmanje teškoće, uzeti r. 8 kao cjelinu i prevesti ga: »Premda je Sin, iz onoga što prepati, nauči poslušnost.« Snažnim izrazima ističe se uz Isusovo božanstvo njegova čovječnost, sasvim u smislu čitave poslanice Hebrejima.

Neka mi nitko ne zamjeri što ću pozitivnu egzcgezu osmog retka podrediti refutaciji krivog tumačenja! *Krivo se timiači osmi redak time da se Isusu pripisuje pravo napredovanje u znanju.* Ima i katoličkih egzegeta koji su za pravi napredak u Isusu, ne samo na osnovi Heb 5, 8

¹¹¹ P. ANDRIESEN — A. LENGLET, *Quelques passages difficiles de l'Épître aux Hébreux, Bc 1970, 208–212*; P. ANDRIESEN, *Angoisse de la mort dans VEpître aux Hébreux, NRT 1974, 282–292.*

¹¹² Taj ncd0.slatak prijevoda Iako osjećaju tiunaći, npr. A. FEUILLET, a. c., 51a.

¹¹³ Usp. J. JEREIMIAS, a. c., 319, b. 3: 420, b. 4.

nego i na osnovi drugih novozavjetnih tekstova. Cullmann zastupa isto mišljenje veoma odvažno, ali tako da ostaje kod poslanice Hebrejima.'« Ostat ćemo i mi, premda će naši zaključci biti protivni Cullmannovim. Sporno je tumačenje glagola *emathen* (naučio je). Ako je Isus uistinu nešto naučio što prije nije znao, očito je napredovao. Ali protiv Isusova napretka od neznanja u znanje diže se savršenstvo Sina Božjega, jednako Ocu. O toj Isusovoj transcendenciji najizrazitije piše u Iv, ali u poslanici Hebrejima ima rečenica koje ne zaostaju za Ivanovima. Što doznajemo od Ivana o Isusovu znanju, to je nespojivo s nekim njegovim neznanjem. Stoga se ono *emathen* (nauči) u Heb 5, 8 dovoljno i pravilnije tumači tek o nekom iskustvu, eksperimentalnom proživljavanju. Čovjek može nešto znati što sam nije iskusio. I psihijatar koji sam u svom životu nije mnogo pretrpio bit će kadar veoma učeno raspravljati o patnjama. Ili, da uzmem primjer iz Sv. pisma, strahote koje je izabrani narod u SZ podnosio i njegovo zapomaganje u svetim knjigama mogu u nama stvoriti jasan pojam što znači trpjeti.

Glede Isusa naglasak je u 5, 8 na *pretrpio je*, a ne na *naučio je*. U samom *pretrpio je* ostvaruje se učenje, eksperimentalno proživljavanje težine posluha. Prema poslanici Hebrejima sam Isus nije se okoristio tim proživljavanjem. Profitiramo mi ukoliko nam trpeći Isus postaje bliži, sličniji, ukoliko nas mukotrpní Spasitelj privlači. To je, čini se, mislio D. Bonhoeffer tvrdeći da moderni svijet voli trpećega Boga. A ja se pitam kako je Isus istom trpeći naučio što je posluh kad se u Heb 10, 5—10 tako emfatično ističe njegova poslušnost već kod ulaska u svijet.

Ni riječ *teleiotheis* (usavršen) u r. 9 ne znači da je Isus postao savršen nekim posebnim znanjem, stečenim u patnjama, već time da se patnjama približio nama ljudima. Tako posve ispravno K. H. Rengstorf razumijeva riječ *emathen* (naučio je), ne o rastu i dozrijevanju, ne o razvoju Isusove ličnosti, ne o učenju poslušnosti." Tekstu Heb 5, 8 Rengstorf smatra točno paralelnim Fil 2, 8 »poslušan do smrti, smrti na križu«. Pavao izvanredno osjetljivo ističe Isusovu muku i njegov herojski posluh, a da šuti o učenju. Slično E. Rasco, koji se boji da ne bismo i eksperimentalno proživljavanje tumačili previše kognoscitivno.'s Njega Heb 5, 8 silno zanima; tekstu posvećuje više stranica (751—755). — Dvije riječi *epathen* / *emathen* tvore u Heb 5, 8 posebnu figuru, asonancu, veoma raširenu u grčkom svijetu. U našem tekstu dokaz su autorova izvrsnog poznavanja grčke literature i jezika, ali su bez važnosti, kako dobro pripominje Rengstorf, za shvaćanje autorove tvrdnje (a. c, 413). Ne vide to oni koji su a priori za Isusovo napredovanje u znanju. Grcima su patnje bile nenadoknadivo sredstvo odgoja i formacije karaktera. To u tekstu poslanice nije izraženo.

O. CULLMANN, o. c, 97 sL

" K. H. RENGSTORF, *ThWbNT* IV, 412-414.

" E. RASCO, a. c, 755, b. 109.

Je li Isus mogao sagriješiti?

Napredak u Isusovu znanju dotični egzegeti izvode iz svega što sveti pisac poslanice Hebrejima s naglaskom tvrdi o njegovoj sličnosti s nama, o solidarnosti sa svakim čovjekom. Isti je izvor drugom mišljenju koje se pojavljuje u naše moderno doba, naime, da je Isus mogao sagriješiti. Da Isus nije sagriješio, to nam kaže pisac poslanice (4, 15; 7, 26; 9, 14), kažu i drugi hagiografi NZ. S njima svima Cullmann utvrđuje Isusovu *Siindlosigkeit*, slobodu od grijeha, ali ujedno dopušta u njemu *Sündmöglichkeit*, mogućnost grijeha. Tvrdi da je od autora poslanice mogućnost grijeha u Isusu jače naglašena nego sloboda od grijeha (a. c, 93). No meni se sve čini da autor poslanice Hebrejima, kao i svaki drugi hagiograf NZ, vjeruje u slobodu od grijeha u Isusu samo zato što mu je grijeh u Isusu bio nezamisliv, jednostavno nemoguć. Drugog izvora za znanje o slobodi od grijeha ja ne mogu naći. Mislim da se sveti pisac slaže sa mnom gdje kaže: »Zakon, doista, postavi za velike svećenike ljude podložne slabosti, a riječ zakletve nakon Zakona (Ps 110) Sina zauvijek usavršena« (Heb 7, 28). Starozavjetni su svećenici bili podložni slabosti, a Krist, Sin Božji zauvijek je usavršen.

Krist je imao ljudsku narav koja može sagriješiti, ali budući da je sjedinjena s božanstvom, ljaga je grijeha na njoj nedopustiva zato jer bi pala na samo božanstvo. Iz poslanice se citiraju 4, 15 i 5, 2 kao da se u tim tekstovima Isusu pripisuje slabost. U 4, 15, naprotiv, slabosti su naše. Isus je kadar suosjećati s našim slabostima. A u 5, 2 slabost je slabost starozavjetnoga velikog svećenika. On je sam zaogrnut slabošću. Griješi (r. 3). Zato može blago suosjećati s onima koji su u neznanju i zabludi (r. 2). Time autor nimalo ne nagovještava da bi Isus mogao biti u neznanju i zabludi, dapače u grijehu. Tko bi onda za njega prinosio žrtvu okajnicu (usp. r. 3)? U riječima svetoga pisca osjeća se aluzija na neku Isusovu slabost, ali ta je slabost u patnji, fizička slabost, a ne moralna.

Mogućnost grijeha u Isusu pretpostavlja se zbog glagola *peirdzein* (iskušati), primijenjenog na Isusa. Isus je bio iskušan (Heb 2, 18; 4, 15). U hrvatskom jeziku razlikuje se napast od kušnje. Grčki izraz može izraziti i jedno i drugo. Napastuje onaj koji zavodi u grijeh. To Bog ne može. Sv. Jakov s naglaskom tvrdi da Bog ne napastuje nikoga (1, 12). Bog može kušati čovjeka, smjestiti ga u teške prilike, da ga uzmogne nagraditi ako ustraje, suditi ako pogriješi. Isti Jakov potiče nas da smatramo pravom radošću ako upadnemo u razne kušnje (1, 2 sl.). Bog je kušao Abrahama. Da je on s nekom sličnom nakanom kušao svoga Sina, to je meni nepojmljivo. Božja je nakana bila da Isus pretrpi smrt na križu za naše grijehe. Posljedica je bila da je Isus osjetio želju da ga Otac riješi od te teške zadaće. To je dovoljno da se može reći da je bio iskušan. Nije nikako potrebno da pretpostavimo u Isusu kolebanje u predanosti. U kolebanju bila bi *Versuchung zur Sünde*, napast koja vodi u grijeh; takvu dopušta u Isusu Strathmann," ili slično Seesemann *Möglichkeit des Fallest*"

" H. STRATHMANN, o. c, 89.

» H. SESEEMANN, *ThWbNT VI*, a. v. *peiiizo*, 33.

Da je Isus bio iskušan, čitamo dvaput u Heb. Najprije u 2, 18: »Budući da je sam trpio iskušan, može pomoći onima koji su iskušavani.« Isusova kušnja bila je u njegovu trpljenju. Trpeći je iskusio težinu poslušna, s tom posljedicom da se Ocu molio neka ga izbavi iz smrti, ali ne da sam koleba između poslušna i neposlušna. Zapravo već samo kolebanje bilo bi grijeh. Pravo pripominje P. Ketter da se u Isusu napast (kušnja) morala tamo zaustaviti gdje bi počelo kolebanje.²¹ O kolebanju u službi Božjoj ne može biti govor u 4, 15 pošto nam je hagiograf na početku poslanice prikazao Isusa tako svijetlim bojama kao transcendentnog Sina Božjega, a ocrtat će nam ga u 10, 5–10 kao velikog svećenika koji tako svečano afirmira svoju volju da bude poslušan, od utjelovljenja do smrti na križu.

Što protestantske egzegete tjera da dopuste u zemaljskom Isusu neku moralnu borbu, s opasnošću pada, jest ona s očitom emfazom istaknuta sličnost s ljudima koju hoće Bog u Isusu. »Trebalo je da u svemu (*kateL pdnta*) postane braći sličan, da milosrdan bude i vjeran veliki svećenik prema Bogu, kako bi okajavao grijeha naroda« (2, 17). U tom retku nije glavno neka psihička emocionalnost, Isus kao primjer svladavanja kušnje u patnjama. Glavna je misao pravi pojam svećenika koji je vjeran Bogu te okajava grijeha koji udaljuju narod od Boga (usp. r. 18). Isusova sličnost s trpećim vjernicima spominje se opet u 4, 15: »Ta nemamo takva velikog svećenika koji ne bi mogao suosjećati s našim slabostima, nego poput nas iskušavana u svemu osim u grijehu.« Isus iskušavan u svemu (kao i rni) osim u grijehu!

Nigdje se Isus u NZ, ni u Heb, ne izjednačuje s nama tako snažno, lapidarno. Ima tumača koji stoje zapanjeni pred tolikom »snishodljivošću« (*svnkatabasis, condescendentia*). Prema Cullmannu osjeća se u 4, 15 silna težina tvrdnje, snažno naglašena. Autor ide (veli on) izvanredno daleko; tu mi stojimo pred najsmionijom tvrdnjom o Isusovoj čovječnosti (94 sl.). No *kata pdnta* valja uzeti relativno. Relativnost označuje sam sveti pisac riječima *choris hamartias*. Prema značenju imenice *homoiotes* Isusove kušnje su bile ili iste kao naše ili tek slične. Da se *kata pdnta* uzme apsolutno, mogli bi nastati romani. Da se primijeni na nekog običnog vjernika, on bi mogao prosvjedovati: »Tako daleko još nisam došao.« Pretjerivanje zvuči iz riječi H. Strathmanna da je u Isusu bila stalna čudoredna napetost, da je Isus morao u borbi s patnjom praviti stav poslušnosti opet i opet, korak po korak, izvoštiti (o. c, 100). Da je tako bilo, to bi bilo u argumentaciji svetog pisca tako presudno da bi morao to izrično uzeti u obzir. To on nigdje ne čini, ni tamo gdje ga kontekst malne tjera da to učini. A odakle zna on, što svakako tvrdi, da Isus nije nikad sagriješio? Ja ne vidim druge mogućnosti osim u njegovoj pretpostavci da Isus uopće nije mogao sagriješiti. To bi bilo onda sadržano u onom ograničenju *choris hamartias, osim u grijehu* (4, 15). Ako je Isusu na osnovi hipostatičnog sjedinjenja s Bogom bila osigurana milost Božja da ne padne, grijeh je u njemu bio nemoguć.

Crkva je uvijek smatrala da Isus nije mogao sagriješiti. Drugi konstantinopolski crkveni sabor osudio je sentenciju da je Isus istom na-

²¹ P. KETTER, *Der Hebräerbrief, Herders Bibelkommentar* XVI/1, 36. Nezgodno C. SPICQ, o. c., 49.

kon uskrsnuća postao moralno nepogrešiv.²² Uostalom, sentencija o mogućnosti grijeha u Isusu nije plod točne egzegeze, već iskrsava iz krivog modernog humanizma. Taj drži da je u ljudskom životu neizbježno neko lutanje, previranje, dezorijentacija, borba. Čovjek i ako padne, nešto nauči. Težak pad može mu pomoći do herojskog obraćenja. Moderni se čovjek ponosi svojim humanizmom. Sviđa mu se ako je sam Isus bio podvrgnut zakonima tog humanizma. Zar bi bez toga bio pravi čovjek, nama u svemu sličan? No Isus nije bio samo čovjek, bio je Bogočovjek.

Kad čitam moderne komentare, smatram kojiput potrebnim da se pitam; vjeruje li dotični egzeget u Isusovo božanstvo? Bultmann nije vjerovao. Tko ne vjeruje njegov će odgovor na pitanje koje nas ovdje zanima biti nužno drukčiji nego naš. Je li moguće što tvrdi Alexander C. Purdy, naime da je sloboda od grijeha u Isusu bila rezultat svjesne odluke i ljute borbe, vjerojatnije nego formalno (bitno) svojstvo njegove božanske naravi, i da se u NZ prvi put u Heb pripisuje Isusu potpuno (svestrano) ljudsko iskustvo (s napastima) i isto tako potpuno božanstvo?²³ Kako ćemo to uskladiti? Nemoguće s mog stajališta. U svojim patnjama Isus je, istina, iskusio težinu poslušnosti, ali da je bio napastovan točno kao mi, to je nevjerojatno. Vjernici kojima je bila namijenjena poslanica Hebrejima bili su napastovani protiv vjere u Isusa. Da li bi ih ohrabrila izjava da su Isusa mučile napasti kao njih? U Heb 11 isti se vjernici sokole da budu nepokolebljivi u vjeri, i to brojnim primjerima iz SZ, pravih junaka vjere. Abraham je bio *peirazomenos* (r. 17), tj. iskušan, ne napastovan. Vulgata ima u r. 37 o svima »tentati sunt«, ali se iz izvornika ne može dokazati da je to autentično.

Nakon hvalospjeva u čast junacima vjere stavlja nam se pred oči sam Isus, ali ne kao napastovan, već kao mučenik. U borbi protiv grijeha (12, 14) vjerojatno je uključena i borba protiv napasti, ali ne u Isusu. Ako je on bio tako napastovan da je mogao pasti, zašto se nigdje ne moli da ga Bog očuva tolike nesreće?²⁴ Ne moli se ni za napredak u znanju, koji neki, vidjeli smo, smatraju u njemu mogućim. Za takvu molitvu pisac epistole mogao je naći bezbroj primjera u SZ. Čudno bi zvučilo također da se Isus do krvi odupro napastima (usp. 12, 4).

Završetak

Ova se naša kratka studija bavila najviše Heb 5, 1–10. O toj perikopi piše C. Spicq da je savršeno sastavljena, značajno za stil čitave poslanice, da se odlikuje psihološkim taktom i apologetskom jasnoćom (o. c, 106). U toj perikopi, i u tekstovima koji joj nisu daleko, jak je naglasak na Isusovoj ljudskoj naravi. Isus silno trpi. To on priznaje silnim vapajima, upravo »jakom vikom«, moli se da ga Otac izbavi iz strašne

²² D. — SCH. 434. Usp. L. SCHEFFCZYK, *Unschuldlichkeit*, LTK X, 528 sl.

²³ ALEXANDER C. PURDY, *The Epistle to the Hebrews, Interpr. Bible XI*, New York-Nashville 1955, 639 sl.

²⁴ Usp. najoštriji stav prema grijehu kumranskog Učitelja pravednosti, i kako se Bogu utječe IQH 4, 29[^]0; 17, 17–19.

muke. Ne traži sa stoicima od nas negaciju boli, smijemo pred Bogom »vikati«, predano u njegovu volju. Bog je htio da Isus trpi, dolikovalo je da tako hoće (2, 10). Kad je htio da se mi kroz patnje spasimo, dolikovalo je da Isusa, pionira našega spasenja, usavrši u patnjama, da bude tako s nama solidaran, znajući što znači za čovjeka biti poslušan. Zgodno je Isus rekao bi. Angeli iz Foldgna: »Nisam te u šali ljubio.« Prošao je za nas kroz more jada, svih mogućih teškoća. On, sin Božji, podnio je, napokon, kao barbarin, kao rob, bogohulnik i buntovnik najtežu i najsramotniju smrtnu kaznu na križu. U najraznovrsnijim mukama postao je solidaran s trpećim čovječanstvom, *kata pdnta*, *kath'homoioteta* (usp. 4, 15), 'iskušan, ne napastovan. Tumačeći dotične tekstove poslanice Heb 0 patnjama, o kušnjama, ne o napastima, ostajemo najvjerniji poslanici 1 čitavom Novom zavjetu, koji nam preobilno i najrazličitije govori o Isusovoj mucii i smrti. On, naš veliki svećenik neće nam zamjeriti ako kod euharistijske žrtve, po savjetu konvertita Franje Marije Libermana, metnemo na oltar i sebe i svoje patnje, dopunjajući tako što nedostaje mukama Kristovim za sv. Crkvu.

GEBET, AGONIE UND PRUEFUNG JESU DES HOHENPRIESTERS (Hebr)

Zusa>nmenfassung

Der synoptische Bericht von der Todesangst Jesu in Gethsemani hat eine ergreifende, tiefsinnige Parallele in Hebr 5, 7. Hier scheinen doch auch andere Todesängste Christi miteingegriffen zu sein (vgl. Lk 12, 50; Mt 27, 46 par.; Joh 12, 27 f). Jesus hat seine lauten Wehklagen Gott dargebracht, geopfert. *Prospéro* hat in 5, 7 und sonst im Hebräerbrief liturgische Bedeutung. Dazu ist die fest und sinnvoll zusammengefügte Perikope 5, 1—10 ganz liturgisch und hohepriesterlich gestimmt. Im V. 7 ist die Uebersetzung »erhört wegen der Ehrfurcht« vorzuziehen der anderen »von der Furcht befreit«, die neben anderen Mängeln nichts Soteriologisches enthält.

Die Worte dass Christus aus dem, was er litt, den Gehorsam gelernt (V. 8), sind nicht von einem Fortschritt im Wissen zu verstehen. Die Transzendenz des Gottessohnes (vgl. 1, 1 ff) lässt einen Uebergang aus dem Unwissen ins Wissen nicht zu. Gemeint ist im V. 8 experimentales Erleben, nicht ein Erlernen. Der Ton liegt auf *epathen*, nicht auf *émathen*. Erziehung und Charakterbildung im Leiden wurde wohl durch die Redefigur *épathen-émathen* gelehrt, liegt doch unserem Text fern.

Im Hebräerbrief ist die Sündlosigkeit Christi klar ausgesprochen, aber keineswegs eine Sündmöglichkeit. Die Sündlosigkeit Christi folgt im NT aus seiner Sündunmöglichkeit. Wenn in 4, 15 und 5, 2 auf eine Schwachheit Christi hingewiesen wird, so war das physische Schwachheit im Leiden, aber keine moralische Schwachheit. Laut 2, 18 und 4, 15 ist Jesus versucht worden. Der Sinn ist sicher der einer Prüfung. Priesterliche Vollkommenheit in 5, 9, crghlichen mit 7, 28, schliesst die Möglichkeit der Sünde aus.